

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Засади сучасної науково-дослідної та дослідно-
конструкторської діяльності в Україні»
обов'язкових компонент
освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

081 Право

**Тема № 1 Система державних органів управління та
регулювання науково-дослідної та дослідно-конструкторської
діяльності в Україні**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
(протокол від 15.08.2023 № 8)

Розробники:

Професор кафедри соціології та психології, доктор педагогічних наук, доцент
Марченко О. Г.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор Євдокімова О. О.
2. Завідувач кафедри льотної експлуатації та безпеки польотів Льотної академії Національного авіаційного університету, доктор технічних наук, професор Тимочко О. І.

План лекції

1. Система державних органів управління та регулювання відносин у сфері науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності в Україні.
2. Компетенції та функції державних органів управління та регулювання відносин у сфері науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності в Україні.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Основна:

1. Рябовол Л. Т. Система законодавства про наукову та науково-технічну діяльність. *Наукові записки. Серія: Право.* 2018. Вип. 5. С. 4-10. (https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/5_2018/4-10.pdf).
2. Коробочка О. М. Методологія та організація наукових досліджень : конспект лекцій. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2015. 100 с. (<http://lib.istu.edu.ua/index.php?p=23&id=3740>).

Допоміжна:

1. Христинченко Н. П. Суб'єкти наукової діяльності в Україні. *Наше право.* 2014. № 5. С. 50-53. (http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nashp_2014_5_10).

Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної Ради України (законодавство) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/>

Текст лекції

Вступ

Розвиток науки і техніки пов'язаний з ускладненням методів і форм наукових досліджень, використанням складної апаратури. В сучасних умовах масштабні наукові дослідження проводяться великими колективами, а тому потребують координації з боку держави.

1. Система державних органів управління та регулювання відносин у сфері науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності в Україні.

Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Так, у ст. 54 Конституції України зазначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Також на законодавчому рівні (Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність») визначено, що під науковою (науково-технічною) роботою розуміють наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання.

Основні цілі, напрями, принципи, форми і методи діяльності держави в науково-технічній сфері визначає державна науково-технічна політика, яка є складовою соціально-економічної політики України, яку визначає найвищий законодавчий орган, а здійснюють органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування на основі затвердженої органами державної влади та схваленою громадською думкою концепції розвитку наукової та науково-технічної діяльності.

Державне регулювання та управління у сфері науково-дослідної і науково-конструкторської діяльності здійснюють:

Верховна Рада України як найвищий законодавчий орган;

Президент України;

Кабінет Міністрів України;

міністерства (зокрема, Міністерство освіти і науки України);

відомства та інші центральні органи виконавчої влади у сфері наукової і

науково-технічної діяльності;

Національна рада України з питань розвитку науки і технологій;
місцеві органи виконавчої влади.

У Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» зазначено, що державна дослідницька інфраструктура об'єднує також наукові установи та (або) заклади вищої освіти державної форми власності, що створюються з метою оптимального використання їхніх ресурсів (кадрів, матеріалів, устаткування, обчислювальних ресурсів та зберігання банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань.

До державних наукових установ належать, насамперед,

Національна академія наук України (НАН України);

галузеві академії наук – зокрема, Академія правових наук України, Українська академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія педагогічних наук України, Академія мистецтв України.

Серед державних установ з регулювання науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності в Україні особливе місце займає Український інститут науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ), який було утворено в 2015 р. з метою забезпечення здійснення та наукового супроводу заходів з реалізації державної політики у сферах наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та трансферу технологій, а також для наукового забезпечення виконання завдань у зазначених вище сферах.

Залежно від мети науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності її суб'єкти науки поділяться на дві групи

- суб'єкти, діяльність яких спрямована на виробництво нових наукових результатів: науково-дослідні інститути; ВНЗ III - IV рівнів акредитації; наукові підрозділи виробничих підприємств; наукові школи, товариства;

- суб'єкти, діяльність яких спрямована на контроль, оцінку і визнання отриманих наукових результатів (спеціалізовані вчені ради).

Відкриті (несекретні) науково-дослідні (дослідно-конструкторські) роботи, що виконуються в наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах та в організаціях України, фінансування яких повністю або частково здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, підлягають обов'язковій державній реєстрації та обліку, а також обов'язковому державному обліку підлягають захищені на засіданнях спеціалізованих вчених рад дисертації.

Державна реєстрація та облік науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і дисертацій здійснюються з метою створення необхідних умов для інформаційного забезпечення:

- творчої праці вчених, наукових, науково-педагогічних, інженерно-технічних працівників, аспірантів, докторантів та здобувачів наукових ступенів; обґрунтованого планування та уникнення дублювання тематики науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і дисертацій;

- проведення наукових та науково-технічних експертиз тематики та результатів виконаних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і дисертацій;
- прискорення практичного впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності;
- контролю за цільовим призначенням та ефективністю використання державних бюджетних коштів для наукової та науково-технічної діяльності.

2. Компетенції державних органів управління та регулювання відносин у сфері науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності в Україні

Під компетенцією (лат. Competentio - відповідність, узгодженість) будемо розуміти сукупність установлених в офіційній формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організовувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи легального примусу.

Так, компетенція Верховної Ради України - це її права та обов'язки, форми та методи їх реалізації, а також предмети відання. Предмет відання Верховної Ради України - це той суспільний простір, на який поширюється владно-регулюючий вплив парламенту за допомогою видання ним відповідних правових актів.

Множинність повноважень українського парламенту не суперечить його правовій природі як єдиного органу законодавчої влади в Україні, оскільки він подібно іншим державним органам у властивих йому формах виконує низку важливих завдань державної влади у різних сферах життєдіяльності суспільства - економічній, політичній, соціальній, культурній та інших, зокрема науковій і науково-технічній.

Так, у ст. 85 Конституції України зазначено, що до повноважень Верховної Ради України належить, зокрема, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля.

Компетенція Президента України це його права та обов'язки, форми і методи їх реалізації, а також предмет відання. Під предметом відання Президента України будемо розуміти той суспільний простір, на який поширюється владно-регулюючий вплив Президента України через прийняття ним відповідних правових актів.

Діяльність Кабінету Міністрів України спрямовується на забезпечення інтересів Українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, а також Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України, вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів, соціальної політики, праці та зайнятості, охорони здоров'я, освіти, **науки**, культури, спорту, туризму,

охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, природокористування, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, запобігання і протидії корупції, розв'язання інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики, цивільного захисту, національної безпеки та обороноздатності.

Так, за ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, [науки](#) і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, [науково-технічного](#), соціального і культурного розвитку України.

Кабінет Міністрів України здійснює постійний контроль за виконанням органами виконавчої влади Конституції України та інших актів законодавства України, вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів.

Так, в установленому Кабінетом Міністрів України порядку здійснюється утворення, реорганізація та ліквідація державних наукових установ.

Національна академія наук України, національні галузеві академії наук утворюють, реорганізують, ліквідують наукові установи, що перебувають у їх віданні, з урахуванням норм Закону України "Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу".

У свою чергу, наукові установи за погодженням із власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом, або засновником можуть входити до об'єднань юридичних осіб з метою виконання своїх статутних завдань із збереженням статусу юридичної особи та фінансової самостійності.

Відповідно до законодавства та з урахуванням організаційно-правової форми наукової установи з метою забезпечення провадження її статутної діяльності засновником закріплюються за нею на основі права оперативного управління чи господарського відання або передаються їй у власність будівлі, споруди, майнові комплекси, комунікації, обладнання, транспортні засоби та інше майно.

Нарешті, науковий (науково-педагогічний) працівник як суб'єкт наукової (науково-технічної) діяльності та виконавець науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт має право:

1) бути членом і брати участь у діяльності професійних спілок, громадських об'єднань і політичних партій;

2) прийняти вмотивоване рішення про відмову від участі в науковій (науково-технічній) діяльності, результати якої можуть порушити права самого наукового працівника або іншої людини, суспільства, завдати шкоди навколишньому природному середовищу або порушити етичні норми наукового співтовариства;

3) на матеріальну підтримку виконуваних досліджень за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел фінансування відповідно до законодавства України;

4) на іменні та інші стипендії, а також премії, що встановлюються державою, юридичними та фізичними особами;

5) на об'єктивну оцінку своєї діяльності та отримання матеріальної винагороди відповідно до кваліфікації, наукових результатів, якості та складності виконуваної роботи, а також на одержання доходу чи іншої винагороди від реалізації наукового або науково-технічного (прикладного) результату своєї діяльності;

6) провадити науково-педагогічну діяльність, надавати консультативну допомогу, а також бути експертом відповідно до законодавства України;

7) працювати за сумісництвом, зокрема на керівних наукових та науково-педагогічних посадах, за умови забезпечення уникнення конфлікту інтересів;

8) провадити підприємницьку діяльність відповідно до законодавства України;

9) підвищувати свою кваліфікацію.

Також науковий (науково-педагогічний) працівник як суб'єкт наукової (науково-технічної) діяльності та виконавець науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт зобов'язаний:

1) проводити наукові дослідження та (або) науково-технічні (експериментальні) розробки відповідно до укладених договорів (контрактів);

2) представляти результати наукової і науково-технічної діяльності шляхом наукових доповідей, публікацій тощо;

3) проходити в установленому порядку атестацію на відповідність займаній посаді;

4) постійно підвищувати свою кваліфікацію;

5) дотримуватися етичних норм наукового співтовариства.